

Boekrecensie

Veertig verdiepingen absurdisme

Barend Wind

Rusland staat volop in de belangstelling. Het Nederland-Rusland jaar, de Olympische Spelen in Sotsji en het conflict in Oekraïne is maar een kleine greep uit de momenten waarop het land het nieuws beheerste. Rusland intrigeert ons, zeker nu de klassieke Koude Oorloglogica niet langer vanzelfsprekend is. We zien Rusland niet langer als de arme, communistische vijand, maar als een mysterieus, onvoorspelbaar land van absurdistische superlatieven. Een foto waarop de Russische president Vladimir Poetin zonder shirt op een paard door de wildernis galoppeert is illustratief voor de manier waarop we Rusland graag zien: als een land zonder logica.

Om de geheel eigen logica van de Russische stad te doorgronden, zijn we aangewezen op een handvol wetenschappelijke publicaties. Wanneer je geen zin hebt om één van deze dikke pillen door te spitten, is er een alternatief: een geografisch verantwoord fotoboek over post-communistische Russische hoogbouw. De Duitse fotograaf Frank Herfort reisde de afgelopen jaren door het hele territorium van de voormalige Sovjet Unie: van Minsk tot Bakoe, van Astana tot Kazan. De foto's voor 'Imperial Pomp' maakte hij in de koude Russische winters, bij temperaturen tot minus twintig graden. Het commentaar van de kunstenaar is een wijze les voor iedere amateurfotograaf in Rusland. Eerst pak je je camera uit. Dan doe je je handschoenen aan om warm te worden. Daarna stel je de camera in. Vervolgens zorg je dat je jezelf weer opwarmt, zodat je geen trillende vingers hebt op het moment dat je wilt afdrukken. Wanneer je de foto wilt maken, is het te hopen dat je camera nog niet bevroren is. Als je je realiseert hoeveel passie er in de honderd geselecteerde foto's zit, kan je het boek niet anders dan met bewondering bekijken.

Wie vooral foto's verwacht van grauwe vierkante systeembouwflats, komt bedrogen uit. Postcommunistische hoogbouw is extreem expressief en straalt luxe en overvloed uit, maar dan op zijn Russisch. Grofweg zijn er drie categorieën. Ten eerste zijn er wolkenkrabbers die geïnspireerd zijn op Stalins pompeuze bouwwerken (in de volksmond ook wel suikertaarten genoemd vanwege hun trapsgewijze bouw). Ten tweede zijn er wolkenkrabbers die op hun Amerikaanse zusjes lijken. Tenslotte is er een type dat nergens anders dan in Rusland gevonden kan worden, namelijk flats in felle kleuren met talloze protserige neoclassicistische versieringen.

Met zijn foto's laat Herfort de verscheidenheid van hoogbouw in Rusland zien, maar reflecteert hij ook kritisch op de sociale en politieke ontwikkelingen in het land. Door de gekozen compositie is steeds te zien hoe de wolkenkrabbers van vaak meer dan veertig verdiepingen detoneren in het landschap. De locatie van hoogbouw in buurten met bouwvallige laagbouw, geeft de fotograaf de mogelijkheid de extreme sociale

ongelijkheid vast te leggen. Een ander leidmotief in het boek is het ontbreken van interactie tussen de publieke ruimte en de nieuwbouw. De gebouwen vormen meestal een eigen wereld, afgekeerd van de rest van de samenleving. De protserige, soms roze gebouwen met tierlantijntjes zijn voor geografen niet alleen interessant vanwege de wanstaltige architectuur en sociale context, maar vooral vanwege hun locatie. Waarom staan deze torens in verarmde laagbouwbuurten, ver van het centrum, met ogenschijnlijk bijzonder lage grondprijzen? Dit tart iedere economische logica.

Postcommunistische hoogbouw is expressief en straalt luxe en overvloed uit, maar dan op zijn Russisch

Deze theoretische vraag wordt in het boek niet beantwoord. De korte – overigens niet door de fotograaf geschreven – achtergrondartikelen, beschrijven de protserige Russische wolkenkrabbers als Poetin te paard: met verbazing. De reden waarom de gebouwen in hun huidige vorm verschijnen, wordt nauwelijks aangestipt. Men merkt op dat de hedendaagse Russische hoogbouw een voortzetting is van haar historische Sovjet-evenknie omdat mensen in zowel het communisme als hyperkapitalisme ondergeschikt zijn aan architectonisch machtsvertoon. Ook merkt men op dat architectuur gebruikt wordt om de legitimiteit van de 'nieuwe' staten te bevestigen. Wanneer deze clichés zouden worden ingeruild voor een meer geografisch commentaar, zouden de foto's écht glans krijgen. Een artikel over verschillen tussen postcommunistische landen zou een enorme toevoeging zijn. Het uiteenvallen van de Sovjet Unie heeft ertoe geleid dat mensen in al deze landen de wildste dromen konden realiseren, maar wie hiervoor precies de ruimte heeft gekregen, verschilt van land tot land. In Rusland bouwen puissant rijke oligarchen hoge appartementencomplexen en hoofdkantoren in een sprookjeswereld van één perceel, terwijl de Kazakse leider Nazarbajev de regie in eigen hand houdt en zelf een volledige stad bouwt. Bovendien is een artikel over de politieke economie in Rusland onontbeerlijk. Het kleptokapitalisme heeft een aantal individuen in staat gesteld om een fortuin te verzamelen bij het plunderen van voormalige staatsbedrijven. Zij gehoorzamen bij het verdienen van dit geld niet aan de wetten van de markt, laat staan bij het

Absurdistische architectuur in Moskou. Foto: Frank Herfort 2013

uitgeven ervan. Het gebrek aan een privé-traditie wat betreft de bouw van appartementencomplexen, en het ontbreken van bouwvoorschriften, leidt ertoe dat op de vreemdste plaatsen wolkenkrabbers verrijzen, waarbij de architectuur niet wezenlijk verschilt van het huis van een rijke boer.

Heb je binnenkort vrienden op bezoek met een passie voor reizen of geografie? Met dit prachtige fotoboek op de borreltafel heb je gegarandeerd een goed gesprek. Het is echter zaak om zelf tóch die dikke pil over postcommunistische planologie te lezen, want de teksten in

'Imperial Pomp' brengen je niet verder dan clichés. Wanneer je wél weet op welke manier de Russische elite rijk is geworden, en wat hun achtergrond is, dan zie je dat Frank Herfort in zijn foto's buitengewoon krachtig laat zien waarom Rusland voorspelbaar, en zelfs begrijpelijk is in haar absurdisme.

Herfort, F. (2013) *Imperial Pomp. Post-Soviet highrise*. Bielefeld: Kerver Photo Art.